

Mikulski, Zdzisław

20 lat Polskiego Towarzystwa Historii Techniki

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 49/3-4, 278-281

2004

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Wygłoszone referaty spotkały się z żywą reakcją słuchaczy, seminarium poświęcone *Atlasowi historycznemu szkół na ziemiach polskich* przyczyniło się niewątpliwie do integracji środowiska historyków wychowania. Przedstawione wystąpienia zostaną opublikowane w materiałach pozjazdowych.

Ewelina Tylińska
IHN PAN

20 LAT POLSKIEGO TOWARZYSTWA HISTORII TECHNIKI

Historia techniki i przemysłu to dziedzina uprawiana w Polsce wprawdzie od dość dawna, zarówno przez historyków, jak i twórców coraz to nowych kierunków rozwoju tej dziedziny, długo jednak nie miała reprezentacji organizacyjnej. Jednym z wcześniejszych polskich historyków techniki był Feliks Kucharczyński (1849–1935), współtwórca najstarszego z istniejących do dziś czasopisma „Przegląd Techniczny” (rok zał. 1866) i autor znamienitej *Bibliografii polskiej techniczno-przemysłowej* sprzed 110 lat. Dopiero jesienią 1983 r., z inicjatywy grona historyków i sympatyków historii techniki, powstało Polskie Towarzystwo Historii Techniki (PTHT), na którego czele stanął jego główny organizator Alfred Wiślicki (1913–1995), profesor Instytutu Organizacji i Mechanizacji Budownictwa. Jemu też zawdzięczamy również fakt uznania historii techniki za pełnoprawną dyscyplinę naukową. W Prezydium Zarządu znaleźli się ponadto: Jerzy Jasiuk i Ryszard Sroczyński (wiceprezesi), Andrzej Glass (sekretarz) i Eufrozyna Maria Piątek (skarbnik).

Pierwszą siedzibą Towarzystwa było Muzeum Techniki NOT w Pałacu Kultury i Nauki w Warszawie (do 1987 r.); obecna siedziba to Muzeum Kolejnictwa na terenie byłego Dworca Głównego w Warszawie. W statucie Polskiego Towarzystwa Historii Techniki czytamy: „Celem Towarzystwa jest pogłębianie wiedzy w zakresie historii techniki, przemysłu oraz nauk technicznych, upowszechnianie ich oraz inspirowanie rozwoju zabytków techniki i muzealnictwa technicznego”.

Na początku 1984 r. PTHT zgłosiło akces do Federacji Stowarzyszeń Naukowo-Technicznych NOT. Rada Główna NOT podjęła 24 IX 1984 r. uchwałę (nr 34) o przyjęciu PTHT w poczet członków nadzwyczajnych (z prawem udziału przedstawiciela w Radzie Głównej) i przewidziała pomoc finansową umożliwiającą działalność organizacyjną. Już w marcu 1984 r. powstała Dolnośląska Komisja Historii Myśli Naukowej i Technicznej; jej przewodniczącym został Ryszard Sroczyński, prof. Politechniki Wrocławskiej.

Działalność merytoryczną rozpoczęto ogłoszeniem w maju 1985 r. konkursu „Historia zakładu przemysłowego, bądź wielkiego przedsięwzięcia inżynierskiego, opracowaną w latach 1944–1948”, wspólnie z Naczelną Organizacją Techniczną

i redakcją tygodnika „Polityka”. Był to konkurs otwarty, mający na celu podsumowanie i ocenę dotychczasowego dorobku z zakresu historii zakładów przemysłowych w Polsce. W wyniku uzyskano zbiór 169 opracowań, stanowiących cenny materiał do dziejów polskiego przemysłu, wykorzystywany następnie w serii publikacyjnej PTHT *Inżynierowie polscy XIX i XX wieku*.

Rozpoczęto też działania w zakresie ochrony zabytków techniki i przemysłu. W marcu 1987 r. zorganizowano sesję naukową *Ochrona zabytków techniki w okresie modernizacji przemysłu*, w wyniku której opracowano „Społeczną Kartę Ochrony Zabytków”, zaakceptowaną przez Ministerstwo Kultury i Sztuki oraz Ministerstwo Przemysłu. Rozesłana w liczbie 2000 egzemplarzy stanowiła pomoc w działaniu konserwatorskim zakładów przemysłowych i innych użytkowników i właścicieli zabytków – w zakresie dokumentowania, zabezpieczania i konserwacji zabytków techniki. Podobne sesje i konkursy, dotyczące zagadnień szczegółowych, organizowano następnie kilkakrotnie, a ich wyniki publikowano w serii „Materiały PTHT”, które miały stać się z czasem wydawnictwem naukowym Towarzystwa; niestety ukazały się tylko 3 zeszyty.

W grudniu 1988 r. zorganizowano, wspólnie z Muzeum Techniki, Ministerstwem Przemysłu i dziennikiem „Rzeczpospolita” sesję *Muzea i izby tradycji w zakładach produkcyjnych i usługowych*, podsumowującą działalność Towarzystwa w dziedzinie ochrony zabytków techniki. W wyniku podjęto opracowanie *Informatora o izbach tradycji, muzeach i wzorcowniach zakładowych*, do którego uzyskano wiele cennych informacji. Dzięki ankiecie przesłanej do 450 zakładów, przedsiębiorstw i Wojewódzkich Konserwatorów Zabytków. Na podstawie tych materiałów opracowano *Przewodnik po muzeach zakładowych, izbach tradycji i zbiorach z historii techniki w Polsce*.

W kwietniu 1989 r. uruchomiono w Towarzystwie Zespół Usług i Doradztwa „STARTECH”, a Zarząd Główny NOT udzielił pożyczki na uruchomienie działalności gospodarczej. Obowiązki dyrektora Zespołu pełnił początkowo Zbigniew Skierski, a od połowy 1989 r. Jadwiga Czerwińska. W wyniku intensywnej działalności ofertowej uzyskano zlecenia na opracowanie ekspertyz techniczno-historycznych, monografii zakładów oraz biogramów. Niestety brak dalszych zleceń spowodował zanik działalności Zespołu.

Dolnośląska Komisja Historii Myśli Naukowej i Technicznej we Wrocławiu, wspólnie z Zakładem Historii Nauki i Techniki Wydziału Architektury Politechniki Wrocławskiej, podjęła badania naukowe, organizację konferencji i sympozjów, wystaw dokumentacji zabytków techniki, ich ochrony i popularyzacji, a nawet publikacji wyników; do jej działalności włączano też studentów. Niestety po kilkunastu latach, wraz z odejściem na emeryturę Ryszarda Sroczyńskiego w 2000 r., zaprzestała działalności.

PTHT jest członkiem Międzynarodowego Komitetu Historii Techniki (ICOHTEC), a nasi przedstawiciele (Eugeniusz Olszewski i Alfred Wiślicki) byli

członkami jego władz. Obecnie Towarzystwo utrzymuje też kontakt z Międzynarodowym Komitetem Ochrony Dziedzictwa Przemysłowego (TICCIH), a członek Zarządu PTHT Andrzej Paszkiewicz był do 2003 r. przewodniczącym Polskiego Komitetu TICCIH.

W latach 90. kontynuowano konkursy i konferencje naukowo-techniczne. W roku 1991 ogłoszono kolejny konkurs „Osiągnięcia polskiej myśli technicznej w okresie międzywojennym”; tym razem uzyskano tylko 13 prac, z których 3 nagrodzono. Ogółem w pierwszej połowie lat 90. zorganizowano ponad 10 konferencji, z zadaniem inspirowania środowisk historią techniki. Uzyskany materiał pozwolił na podjęcie skromnej akcji wydawniczej; zainicjowała ją w 1991 r. pozycja *Inżynierowie Drugiej Rzeczypospolitej*, Tom 1, której autorem był członek Towarzystwa Michał Czapski, absolwent Wydziału Inżynierii Politechniki Warszawskiej. W 1992 r. uruchomiono serię wydawniczą „Inżynierowie polscy XIX i XX wieku”, wydając tom I *Kształcenie i osiągnięcia* (red. Józef Piłatowicz), zawierający zbiór opracowań uzyskanych dzięki ogłoszonemu konkursowi. Tomy II–IV ukazały się w latach 1994–95, tomy V–VI w latach 1997–98, tom VII zaś, który objął biogramy 100 najwybitniejszych polskich twórców techniki, dopiero w roku 2001. Następne tomy są w przygotowaniu do druku.

Niestety w 1995 r. zmarł prezes PTHT Alfred Wiślicki; obowiązek kierowania Towarzystwem przejął zastępca prezesa Bolesław Orłowski (Instytut Historii Nauki PAN). Zgodnie ze statutem PTHT odbyło się w 1997 r. kolejne Walne Zgromadzenie członków PTHT, które wybrało nowego prezesa Zdzisława Mikulskiego (Uniwersytet Warszawski). Wznowiono konferencje naukowo-techniczne i inne formy działalności.

Trudności finansowe spowodowały poszukiwanie możliwości publikacji pewnych pozycji wspólnie z innymi towarzystwami i instytucjami. W 1998 r. ukazała się, wspólnie z Towarzystwem Naukowym Warszawskim, monografia *Feliks Kucharzewski (1849–1935) – historyk techniki* pióra Józefa Piłatowicza, prof. Akademii Podlaskiej w Siedlcach. Z kolei w roku 2000 doprowadzono do wydania monografii *Technika a wojna X–XX w.* pod redakcją Piotra Matusaka i Józefa Piłatowicza, wspólnie z Instytutem Historii Akademii Podlaskiej w Siedlcach. Z kolei w roku 2000 doprowadzono do wydania monografii *Technika a wojna X–XX w.* pod redakcją Piotra Matusaka i Józefa Piłatowicza, wspólnie z Instytutem Historii Akademii Podlaskiej w Siedlcach.

Przed kilku laty podjęto decyzję o wydawaniu przez PTHT rocznika zawierającego informacje o bieżącej działalności oraz teksty referatów na konferencjach okazjonalnych i innych naukowo-technicznych Towarzystwa. Zdołano już wydać „Rocznik I (1983–1998” – podsumowanie 15 lat działalności, „Rocznik II (1999–2000)” i „Rocznik III (2001)”; w przygotowaniu znajduje się „Rocznik IV (2002–2003)”. Roczники zawierają na początku 1 lub 2 artykuły na tematy historyczne (czasem jubileuszowe), teksty referatów na konferencjach naukowo-technicznych organizowanych dość systematycznie przez Towarzystwo, wiadomości

z życia PTHT oraz inne – z kraju i z zagranicy, a ostatnio także recenzje wyda-
nictw z zakresu historii techniki i przemysłu.

Próby nawiązania współpracy z podobnymi organizacjami poza granicami
kraju ograniczają się na razie do udziału w spotkaniach „Polacy Razem”, obej-
mującymi polskie towarzystwa naukowo-techniczne na obczyźnie, organizowa-
ne początkowo w Polsce, a obecnie także za granicą. Literatura dotycząca opraco-
wań i doniesień o działalności PTHT jest na razie skromna. Towarzystwo
współpracuje w tym zakresie z redakcją „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki”,
gdzie prezes PTHT jest członkiem Komitetu Redakcyjnego, „Przeglądem Tech-
nicznym”, gdzie sekretarz PTHT jest członkiem Rady Konsultacyjno-Programo-
wej, oraz doraźnie z innymi czasopismami naukowo-technicznymi; w tych cza-
sopismach są najczęściej umieszczane omówienia wydanych pozycji PTHT.

Ostatnio dokonano istotnej weryfikacji składu członkowskiego PTHT, w ce-
lu podniesienia aktywności Towarzystwa, doprowadzając do realnej liczby
członków (ok. 50). Bliska współpraca obejmuje obecnie Muzeum Techniki NOT
(miejsce konferencji naukowo-technicznych i Walnych Zgromadzeń PTHT, Mu-
zeum Kolejnictwa (siedziba PTHT), Archiwum FSNT NOT (korzystanie ze
zbiorów), Główną Komisję FSNT NOT ds. Seniorów i Historii Ruchu Stowa-
rzyszeniowego, której przewodniczącym jest wiceprezes PTHT i Redakcję Sło-
wnika Biograficznego Techników Polskich – prezes i wiceprezes PTHT pełnią
funkcje przewodniczącego i wiceprzewodniczącego Rady Programowej. Towa-
rzystwo utrzymuje też kontakt z Urzędem Generalnego Konserwatora Zabytków
i Konserwatorem Zabytków Województwa Mazowieckiego, oraz Towarzystwem
Opieki nad Zabytkami.

W styczniu 2004 r. odbyło się Nadzwyczajne Walne Zgromadzenie PTHT,
na którym obchodzono 20. rocznicę istnienia Towarzystwa z referatem Artura
Magnuszewskiego z Zakładu Hydrologii Uniwersytetu Warszawskiego pt. *Po-
chylnie Kanału Elbląskiego* – obiektu zabytkowego godnego wprowadzenia na
listę światową. Referat wprowadzający z okazji 20-lecia PTHT wygłosił Zdzis-
ław Mikulski, prezes Towarzystwa. Przyjęto też plan pracy na rok 2004, w któ-
rym przewidziano m.in. wspólne spotkania naukowo-techniczne z Muzeum
Techniki oraz wznowienie współpracy z Urzędem Generalnego Konserwatora
Zabytków i włączenie się do akcji ochrony zabytków techniki i przemysłu w Pol-
sce. Obecne Prezydium Zarządu PTHT tworzą: Zdzisław Mikulski (prezes), An-
drzej Paszkiewicz (wiceprezes), Jan Kamiński (sekretarz), Zbigniew Skierski
(skarbnik), Jadwiga Czerwińska (członek)

Zdzisław Mikulski
Uniwersytet Warszawski